e-ISSN 3083-6018

СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК: економіко-правові проблеми

https://www.eu-scientists.com/index.php/sdel

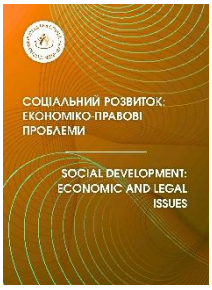

Вплив змін у податковому законодавстві на економічну стабільність України

Григорій М. Буканов [1]* ● Олена Ю. Кузьменко [2] ● Олексій С. Волохов [3]

[1] *Національний університет «Запорізька політехніка» (Україна). Професор кафедри конституційного, адміністративного та трудового права, д-р наук з держ. упр., професор.*

[2] *Херсонська державна морська академія (Україна). Старший викладач кафедри економіки та морського права.*

[3] *Інститут держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України (Україна). Докторант відділу теорії держави і права, канд. юрид. наук.*

* ***Автор-кореспондент,*** e-mail: vip.gregorov@ukr.net

СТАТТЯ

Дослідницька

DOI: 10.70651/3083-6018/2025.5.09

Авторське право © 2025 авторів

Цей твір ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons «Із Зазначенням Авторства – Некомерційна 4.0 Міжнародна» (CC BY-NC 4.0).

OPEN ACCESS

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню впливу змін у податковому законодавстві України на економічну стабільність держави, з особливим акцентом на умови воєнного стану та післявоєнного відновлення. Аналіз ґрунтується на наукових працях вітчизняних дослідників, нормативно-правових актах, статистичних даних Державної податкової служби України та аналітичних звітах міжнародних організацій. У роботі висвітлено теоретичні засади взаємозв'язку податкової політики та економічної стабільності, зокрема через фіскальний, регулятивний, розподільний і стабілізаційний канали впливу. Показано, що податкова політика відіграє ключову роль у формуванні бюджетних надходжень, стимулюванні підприємницької активності та створенні сприятливого інвестиційного клімату. Досліджено ключові зміни в податковому законодавстві України, зокрема розширення спрощеної системи оподаткування, зниження ставок ПДВ для окремих товарів і відтермінування податкових зобов'язань у воєнний період. Ці зміни, з одного боку, підтримали бізнес, але, з іншого, призвели до скорочення бюджетних надходжень і зростання можливостей для податкової оптимізації, що становить загрозу фінансовій стабільності. Виявлено основні виклики: нестабільність законодавства, порушення принципу стабільності, нерівномірність податкового навантаження, низька податкова культура, високий рівень корупції та зростання податкового боргу. Особливу увагу приділено неефективності спрощеної системи оподаткування, яка, за оцінками дослідників, перетворилася на механізм уникнення оподаткування. Запропоновано рекомендації щодо вдосконалення податкового законодавства: забезпечення стабільності, гармонізація з нормами ЄС, оптимізація податкового навантаження, диджиталізація адміністрування, забезпечення рівності умов оподаткування, реформування спрощеної системи та розвиток податкової культури. Стаття наголошує, що ефективність податкового законодавства залежить від дотримання принципу верховенства права та чіткості норм, що є критично важливим для економічного відродження України. Дослідження має значення для науковців, політиків і практиків, які розробляють стратегії податкової політики в умовах кризи та євроінтеграції.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

податкова політика, економічна стабільність, ефективність податкового законодавства, воєнний стан, спрощена система оподаткування, податкова безпека, гармонізація з ЄС, диджиталізація, податкова культура, інвестиційний клімат.

e-ISSN 3083-6018

SOCIAL DEVELOPMENT: Economic and Legal Issues

https://www.eu-scientists.com/index.php/sdel

The Impact of Changes in Tax Legislation on the Economic Stability of Ukraine

Hryhorii Bukanov [1]* ● Olena Kuzmenko [2] ● Oleksii Volokhov [3]

[1] *Zaporizhzhia Polytechnic National University (Ukraine). Professor at the Department of Constitutional, Administrative and Labor law, Doctor of Science in Public Administration, Professor.*

[2] *Kherson State Maritime Academy (Ukraine). Senior lecturer at the Department of Economics and Maritime Law.*

[3] *Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine). Doctoral Student at the Department of Theory of State and Law, PhD in Law.*

*** *Corresponding Author,*** e-mail: vip.gregorov@ukr.net

ARTICLE INFO

Research Article

DOI: 10.70651/3083-6018/2025.5.09

Copyright © 2025 by authors

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution – NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

OPEN ACCESS

ABSTRACT

The article investigates the impact of changes in Ukraine's tax legislation on the country's economic stability, with a particular focus on the conditions of martial law and post-war recovery. The analysis draws on scholarly works by Ukrainian researchers, legislative and regulatory acts, statistical data from the State Tax Service of Ukraine, and analytical reports from international organizations. The study explores the theoretical foundations of the relationship between tax policy and economic stability, highlighting its influence through fiscal, regulatory, distributive, and stabilization channels. It demonstrates that tax policy is pivotal in shaping budget revenues, fostering entrepreneurial activity, and creating a favorable investment climate. The article examines key changes in Ukraine's tax legislation, including the expansion of the simplified taxation system, reduced VAT rates for specific goods, and deferred tax obligations during the war. While these measures supported businesses, they also led to reduced budget revenues and increased opportunities for tax optimization, posing risks to financial stability. The study identifies major challenges: legislative instability, violations of the stability principle, uneven tax burden, low tax culture, high levels of tax-related corruption, and rising tax debt. Special attention is given to the inefficiency of the simplified taxation system, which has become a mechanism for tax evasion. Recommendations for improving tax legislation include ensuring stability, aligning with EU standards, optimizing the tax burden, digitizing tax administration, ensuring equal taxation conditions, reforming the simplified system, and fostering tax culture. The article emphasizes that the effectiveness of tax legislation hinges on adherence to the rule of law and clarity of norms, which are crucial for Ukraine's economic revival. The research is relevant for scholars, policymakers, and practitioners developing tax policy strategies amid crisis and European integration.

KEYWORDS

tax policy, economic stability, effectiveness of tax legislation, martial law, simplified taxation system, tax security, EU harmonization, digitization, tax culture, investment climate.

1. Вступ

Податкова система становить фундаментальну опору економічної стабільності держави. Саме через податкові надходження відбувається формування бюджетів різних рівнів, необхідних для забезпечення економічного та соціального розвитку, а система оподаткування безпосередньо впливає на ділову активність, привабливість країни для інвесторів та загальну конкурентоспроможність. Україна сьогодні перебуває у вирі складних трансформаційних процесів, які потребують ґрунтовного реформування податкової системи задля її гармонізації з європейськими стандартами, гарантування стабільного наповнення бюджету в умовах воєнного стану та створення належного середовища для економічного відродження після завершення війни.

Постійно змінюване податкове законодавство України виступає визначальним чинником, що впливає на стабільність економіки. Особливої гостроти це питання набуває за умов воєнного стану, коли рівень невизначеності та ризики для суб'єктів господарювання зростають у геометричній прогресії. За словами Трещова М., «зміни у податковому законодавстві протягом понад десятиліття часто мають несистематичний і суперечливий характер, що негативно впливає на стан наповнення бюджетів усіх рівнів в Україні» [17, с. 354]. Такі трансформаційні зрушення, з одного боку, необхідні для пристосування до нових економічних реалій, з іншого – становлять дестабілізаційний фактор для підприємницького середовища та інвестиційних процесів.

Критично важливим у цьому контексті постає узгодження податкової системи з принципами стабільності та передбачуваності, які становлять наріжний камінь створення сприятливого бізнес-клімату та залучення капіталовкладень. Дмитрик О. О., Котенко А. М. і Смичок Є. В. акцентують на тому, що «податкове законодавство повинно бути якісним, доступним та відповідати принципу верховенства права, надавати змогу платникам податків передбачати наслідки своїх дій у практичній діяльності» [5, с. 106]. Саме тому дослідження впливу змін податкового законодавства на економічну стабільність України набуває неабиякої актуальності для розроблення дієвих стратегій подальшого розвитку держави.

2. Огляд літературних джерел

Проблематику впливу податкового законодавства на економічну стабільність України досліджує чимало вітчизняних науковців. Крисоватий А. І. розглядає теоретичні підвалини формування податкової політики та її вплив на економічний розвиток [10]. Автор наголошує на нагальній потребі реформування податкової політики з огляду на перспективи довгострокового економічного зростання.

У своїх наукових пошуках Ільяшенко В. А. досліджує зв'язок між податковою політикою та соціально-економічним розвитком [9]. Науковець підкреслює, що «в сучасних ринкових умовах в Україні істотну роль відіграє податкова політика. Саме від дієвого механізму її здійснення залежить економічне зростання та суспільний добробут населення» [9, с. 24]. Ця праця яскраво демонструє значущість податкової системи як регуляторного інструменту для досягнення стратегічних орієнтирів розвитку держави.

Значний науковий інтерес викликають питання стабільності податкової системи. Десятнюк О. та Дмитрів В. аргументують, що «постійна мінливість податкового законодавства – це головна перешкода для залучення у сферу інноваційної діяльності як вітчизняних, так і іноземних інвестицій» [4, с. 20]. На переконання авторів, саме забезпечення сталості оподаткування виступає необхідною передумовою стійкого економічного зростання.

Науковці Дмитрик О. О., Котенко А. М. і Смичок Є. В. розглядають принципи стабільності та недопущення дискримінації як визначальні фактори формування сприятливого бізнес-середовища [5]. Дослідники акцентують увагу на важливості дотримання цих засадничих принципів для захисту прав і законних інтересів платників податків.

Питання податкової безпеки як компоненти економічної стабільності висвітлюють Виклюк М. І. та Гресик В. В. [21]. Науковці трактують податкову безпеку як «стан податкової системи, за якого забезпечується гарантований захист і гармонійний розвиток всієї податкової

системи держави, можливість податкових інструментів захищати національні інтереси держави, підтримувати соціально-економічну стабільність суспільства» [21, с. 243].

Лісовий Г.О. фокусується на необхідності зміцнення податкової безпеки як складової економічної незалежності країни [12]. Науковець наголошує, що «податкова безпека – це гарантія незалежності країни й обов'язкова умова стабільності й ефективної життєдіяльності суспільства» [12, с. 164].

В контексті воєнного стану особливої актуальності набувають дослідження змін у податковому законодавстві під впливом кризових явищ. Трещов М. аналізує вплив таких змін на наповнення бюджету та економічну стабільність в умовах війни [17]. Дослідник звертає увагу на системні проблеми, пов'язані з розширенням спрощеної системи оподаткування, що може породжувати ризики для фінансової безпеки держави.

Інтеграційні процеси України в європейський простір та їхній вплив на податкову систему досліджує Биков І. О. [3]. Автор вивчає необхідні трансформації в податковому законодавстві для досягнення відповідності стандартам ЄС та їхній вплив на економічну стабільність країни.

Отже, аналіз наукових джерел свідчить про істотний інтерес до проблематики впливу змін у податковому законодавстві на економічну стабільність України. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання комплексного впливу податкових трансформацій на економічну стабільність за умов воєнного стану та післявоєнного відновлення, що зумовлює актуальність подальших наукових пошуків у цьому напрямі.

3. Постановка завдання

Дослідження спрямоване на визначення впливу змін податкового законодавства на економічну стабільність України та напрацювання рекомендацій щодо оптимізації податкової політики для забезпечення сталого економічного зростання в умовах соціально-економічної трансформації.

Для досягнення поставленої мети окреслено такі завдання:

– дослідити теоретичне підґрунтя взаємозв'язку податкової політики та економічної стабільності держави;

– проаналізувати ключові зміни в податковому законодавстві України та оцінити їхній вплив на економічну стабільність;

– виявити основні виклики та загрози для економічної стабільності України, пов'язані з трансформацією податкового законодавства в умовах воєнного стану;

– розкрити ключові положення забезпечення ефективності податкового законодавства;

– сформулювати рекомендації щодо вдосконалення податкового законодавства задля забезпечення економічної стабільності України.

4. Методи та матеріали

Методологічним фундаментом дослідження виступає системний підхід до аналізу взаємозв'язку податкової політики та економічної стабільності держави. У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування, порівняння, систематизація, узагальнення, а також специфічні методи економічного аналізу.

Інформаційною базою дослідження слугують наукові розвідки вітчизняних та зарубіжних учених у сфері податкової політики, законодавчі та нормативно-правові акти України, статистичні матеріали Державної служби статистики України, Державної податкової служби України, Міністерства фінансів України, аналітичні матеріали міжнародних організацій, результати власних досліджень.

У роботі застосовано метод контент-аналізу для системного вивчення законодавчих змін у податковій сфері та їхнього впливу на економіку України. Використано також порівняльний аналіз для визначення відповідності українського податкового законодавства стандартам ЄС та світовим практикам. Для оцінки взаємозв'язку між податковою політикою та економічною стабільністю застосовано кореляційний аналіз.

Для формування аналітичної бази дослідження опрацьовано наукові статті та монографії з теми дослідження, нормативно-правові акти, що регулюють податкову сферу, статистичні дані щодо податкових надходжень та економічних показників України за останні роки, а також аналітичні звіти міжнародних організацій щодо податкової політики та економічної стабільності України.

5. Результати та обговорення

5.1. Теоретичні основи взаємозв'язку податкової політики та економічної стабільності

Економічна стабільність держави визначається як стан економіки, що характеризується стійким економічним зростанням, низьким рівнем інфляції, високою зайнятістю, збалансованим бюджетом та зовнішньоекономічною рівновагою. Податкова політика, виступаючи невід'ємною складовою фінансової політики держави, відіграє визначальну роль у забезпеченні економічної стабільності через вплив на широкий спектр економічних процесів.

Як слушно зауважує Ільяшенко В. А., «податкова політика справляє особливий вплив на підвищення реальних доходів населення, якості життя, соціально-економічного розвитку країни. Така політика створює низку умов, необхідних для забезпечення сприятливого інвестиційного та інноваційного клімату в державі, а також стимулювання підприємницької активності» [9, с. 22]. Це підтверджує, що ефективна податкова політика має безпосередній вплив на ключові показники економічної стабільності держави.

Важливим аспектом взаємозв'язку податкової політики та економічної стабільності виступає принцип стабільності оподаткування. Десятнюк О. та Дмитрів В. справедливо наголошують, що «потенційні інвестори потребують не тимчасових податкових привілеїв або нижчих ставок оподаткування порівняно з іншими країнами, а виваженої та передбачуваної податкової системи» [4, с. 21]. Це засвідчує, що стабільність і передбачуваність податкового законодавства мають більшу вагу для забезпечення економічного розвитку, ніж окремі пільги чи знижені ставки.

Крім того, податкова політика впливає на економічну стабільність через механізми бюджетного наповнення та перерозподілу фінансових ресурсів. Виклюк М. І. та Гресик В. В. зазначають, що «в економічному аспекті податкова безпека характеризується як постійне, однак, динамічно мінливе джерело фінансових ресурсів бюджетів різного рівня, наповненість яких залежить від ступеня та темпів розвитку економіки, приросту ВВП, рівня інфляції та ступеня податкового навантаження господарюючих суб'єктів» [21, с. 243]. Таким чином, податкова система повинна забезпечувати достатнє наповнення бюджету для виконання державних функцій, але без надмірного тиску на бізнес, що може призвести до сповільнення економічного розвитку.

Узагальнюючи теоретичні засади, можна виокремити такі основні канали впливу податкової політики на економічну стабільність: фіскальний канал забезпечує наповнення бюджетів усіх рівнів, гарантуючи фінансування державних витрат; регулятивний канал стимулює або стримує певні види економічної діяльності; розподільний канал здійснює перерозподіл ресурсів між різними секторами економіки та соціальними групами; стабілізаційний канал згладжує економічні цикли та зменшує економічні шоки.

5.2. Аналіз змін у податковому законодавстві України та їх вплив на економічну стабільність

Податкове законодавство України характеризується надзвичайно високою динамікою змін, що створює істотні виклики для підтримання економічної стабільності. За результатами дослідження Дмитрик О. О., Котенка А. М. та Смичка Є. В., «головною проблемою при реалізації принципів податкового законодавства є їх необов'язковість. Аналіз змін до Податкового кодексу України дає змогу дійти висновку, що певні принципи порушуються щороку» [5, с. 109]. Це свідчить про системну проблему у забезпеченні стабільності податкового законодавства.

Основні зміни в податковому законодавстві України можна умовно розподілити на декілька періодів: період становлення (1991–2010 рр.) відзначався частими змінами, непослідовністю податкової політики та її орієнтацією переважно на фіскальну функцію; період кодифікації (2010–2014 рр.) характеризувався прийняттям Податкового кодексу України, який

мав на меті уніфікувати податкове законодавство та забезпечити його стабільність; період реформування (2014–2022 рр.) супроводжувався внесенням численних змін до Податкового кодексу з метою лібералізації податкової системи, боротьби з ухиленням від оподаткування та наближення до стандартів ЄС; період воєнного стану (з 2022 р.) знаменувався змінами, спрямованими на підтримку бізнесу в умовах війни та забезпечення достатнього наповнення бюджету для фінансування оборонних потреб.

Особливо суттєві трансформації відбулися з початком воєнного стану в Україні. Запроваджено низку податкових пільг та спрощень для підтримки бізнесу. Зокрема, розширено можливості роботи на спрощеній системі оподаткування, знижено ставки ПДВ для окремих категорій товарів, звільнено від оподаткування операції з постачання товарів та послуг для потреб оборони, впроваджено відтермінування податкової звітності та сплати податків для суб'єктів господарювання в регіонах бойових дій.

Ці нововведення справили неоднозначний вплив на економічну стабільність України. З одного боку, вони допомогли бізнесу вижити в надскладних умовах воєнного стану, з іншого – призвели до скорочення податкових надходжень до бюджету та створили нові можливості для податкової оптимізації.

Трещов М. справедливо наголошує, що «зловживання спрощеною системою оподаткування на тлі кратного зростання потреби в коштах бюджетів усіх рівнів в умовах російсько-української війни перетворило її з механізму реалізації державної політики розвитку та підтримки мікробізнесу на своєрідний внутрішній офшор» [17, с. 358]. Це переконливо свідчить про необхідність збалансованішого підходу до податкових змін, який би враховував як нагальні потреби бізнесу, так і вимоги бюджетної стабільності.

5.3. Проблеми та загрози для економічної стабільності України, пов'язані з трансформацією податкового законодавства

Аналіз трансформацій у податковому законодавстві України дозволяє виокремити низку викликів та загроз для економічної стабільності держави.

Нестабільність податкового законодавства створює атмосферу невизначеності для бізнесу та інвесторів, суттєво ускладнює планування діяльності та прийняття стратегічних рішень. Десятнюк О. та Дмитрів В. слушно зауважують, що «постійна мінливість податкового законодавства – це головна перешкода для залучення у сферу інноваційної діяльності як вітчизняних, так і іноземних інвестицій» [4, с. 20].

Порушення принципу стабільності податкового законодавства, який передбачає заборону внесення змін до елементів податків та зборів пізніше, ніж за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, стало систематичним явищем. Як зазначають Дмитрик О. О., Котенко А. М. та Смичок Є. В., цей принцип часто ігнорується [5, с. 109]. Такі порушення підривають довіру до податкової системи та породжують додаткові ризики для суб'єктів господарювання.

Нерівномірність податкового навантаження становить серйозну загрозу податковій безпеці та економічній стабільності, як справедливо зазначають Виклюк М. І. та Гресик В. В. [21, с. 244]. Така нерівномірність часто призводить до викривлення конкурентного середовища, поглиблення тінізації економічних процесів та зниження інвестиційної привабливості країни.

Розширення можливостей для ухилення від оподаткування викликає глибоке занепокоєння. Трещов М. застерігає, що «у нинішньому вигляді спрощена система перетворилася на загрозу фінансово-економічній безпеці держави» [17, с. 360]. Розширення інструментарію податкової оптимізації призводить до зменшення надходжень до бюджету та ускладнює фінансування найважливіших державних програм.

Низький рівень податкової культури поряд з високим рівнем податкової корупції виступають ключовими загрозами податковій безпеці, як наголошують Виклюк М. І. та Гресик В. В. [21, с. 244]. Ці явища суттєво знижують ефективність податкової системи та збільшують витрати на адміністрування податків.

Неузгодженість податкової політики з іншими напрямами економічної політики створює серйозні перешкоди для досягнення довгострокових цілей економічного розвитку. Пасічний М. Д. наголошує, що «податкова політика повинна бути узгоджена з цілями довгострокового економічного зростання та перетворитися на ефективний інструмент соціально-економічного розвитку країни в умовах ринкової економіки» [16, с. 125]. Відсутність

такої узгодженості може призводити до суперечливих економічних сигналів та зниження ефективності державної політики загалом.

Високий рівень податкового боргу, який Виклюк М. І. та Гресик В. В. відзначають як одну з ключових загроз податковій безпеці [21, с. 244], свідчить про проблеми з платоспроможністю суб'єктів господарювання та неефективність податкового адміністрування, що негативно позначається на бюджетних надходженнях.

5.4. Шляхи вдосконалення податкового законодавства для забезпечення економічної стабільності України

На основі проведеного аналізу можна запропонувати комплекс рекомендацій щодо вдосконалення податкового законодавства для забезпечення економічної стабільності України.

Першорядним завданням постає забезпечення стабільності податкового законодавства. Необхідно неухильно дотримуватись принципу стабільності, закріпленого в Податковому кодексі України, та уникати частих хаотичних змін у податковій системі. Дмитрик О. О., Котенко А. М. та Смичок Є. В. пропонують розширити дію принципу стабільності на всі положення Податкового кодексу України [5, с. 111].

Гармонізація податкового законодавства з нормами ЄС становить важливий напрям удосконалення податкової системи. Биков І.О. наголошує на необхідності приведення національного податкового законодавства у відповідність до норм податкового законодавства ЄС шляхом удосконалення вітчизняних податкових норм [3, с. 382]. Такі кроки сприятимуть поглибленню інтеграції України в європейський економічний простір та підвищенню конкурентоспроможності українських виробників.

Оптимізація податкового навантаження має забезпечувати баланс між фіскальними потребами держави та підтримкою економічного зростання. Варналій З. акцентує увагу на необхідності раціоналізації податкового тягаря для забезпечення сталого економічного розвитку [19, с. 80]. Оптимальний рівень податкового навантаження повинен забезпечувати достатні надходження до бюджету, одночасно сприяючи економічній активності.

Підвищення ефективності податкового адміністрування через впровадження сучасних цифрових технологій становить перспективний напрям удосконалення податкової системи. Гончарова О.В. наголошує на важливості диджиталізації податкових процесів [6, с. 45]. Використання інноваційних інформаційних технологій дозволить оптимізувати витрати на адміністрування податків, підвищити його ефективність та мінімізувати можливості для уникнення оподаткування.

Забезпечення рівності умов оподаткування має фундаментальне значення для створення справедливого конкурентного середовища. Дмитрик О. О., Котенко А. М. та Смичок Є. В. акцентують увагу на важливості дотримання принципу рівності всіх платників перед законом [5, с. 110]. Це сприятиме формуванню справедливих умов конкуренції та зменшенню мотивації для тінізації економічної діяльності.

Реформування спрощеної системи оподаткування, на наше переконання, потребує зваженого підходу, який би зберігав підтримку малого бізнесу, водночас усуваючи можливості для зловживань. Трещов М. пропонує модернізувати спрощену систему оподаткування для ефективної протидії ухиленню від сплати податків [17, с. 365].

Розвиток податкової культури та підвищення рівня довіри до податкової системи мають важливе значення для забезпечення добровільного дотримання податкового законодавства. Лісовий Г.О. наголошує на значущості розвитку податкової культури як чинника зміцнення податкової безпеки [16, с. 166].

Як можна підсумувати, узгодження податкової політики з іншими напрямами економічної політики забезпечить системність та ефективність державного регулювання економіки. Пасічний М.Д. підкреслює необхідність гармонізації податкової політики з цілями довгострокового економічного зростання [16, с. 125].

5.5. Ефективність податкового законодавства

Окремим питанням є ефективність податкового законодавства в Україні, адже воно завжди було більш політичним питанням, ніж юридичним. Пошук напрямів підвищення ефективності податкового законодавства, зважаючи на зростання видатків бюджету в умовах війни та нові

вимоги МВФ щодо його реформування, має бути пріоритетом для законодавця. При цьому, ефективність законодавства є показником розвитку правової системи держави, та її інститутів і безпосередньо пов'язана з дотриманням принципу верховенства права. Сутнісно термін «ефективність законодавства» часто ототожнюється із якістю, характеризує його форму та зміст, наявність юридичної сили, що обумовлює здатність законодавства регулювати суспільні відносини [20, с. 26].

Хоча Податковий кодекс України, як основа податкового законодавства, загалом узгоджується з європейськими нормами, О. Марущак вважає, що цього недостатньо для забезпечення ефективності, адже існує багато факторів, що впливають на податкову політику. Серед головних проблем вчена виділяє: структуру податкових ставок, різницю у ставках для різних секторів економіки, правила надання податкових пільг, а також питання адміністрування податків на національному та локальному рівнях, а іноді навіть суперечливі правові норми [15, с. 607].Враховуючи той факт, що нас цікавить ефективність податкового законодавства, а не виключно Податкового кодексу, варто звернути увагу на ряд більш загальних питань.

Слід почати з того, що ефективне податкове законодавство має бути стабільним. Створення нових або нормативних актів для вирішення окремих правових проблем, навпаки може призвести до їх поглиблення. Наприклад, постійне внесення змін до Податкового кодексу України (лише за 2024 рік було прийнято 14 законів про внесення змін до цього Кодексу) призводить не лише до плутаниці під час його застосування в процесі судового розгляду податкових спорів, але й до певного зростання рівня правового нігілізму у платників податків, які між офіційною та «неофіційною» підприємницькою діяльністю, обирають останню, намагаючись уникнути зайвих фіскальних ризиків (штрафів) та бюрократії. При цьому, відповідно до п. 4.1.9 ст. 4 Податкового кодексу України, серед принципів податкового законодавства передбачена його стабільність – зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому діятимуть нові правила та ставки. Як свідчить практика, законодавець часто порушує цей принцип, що тривалий час навіть було окремою підставою для скасування ряду податкових-повідомлень рішень про донарахування податку. Іншою стороною питання ефективності податкового законодавства є чіткість його змісту або формальна визначеність, яка є захистом від можливих проявів свавілля. Тут варто звернути увагу на податкове адміністрування. Так, розширення дискреційних повноважень Державної податкової служби України (надалі – ДПС) ставить під питання ефективність податкової політики. ДПС спочатку отримала нові повноваження щодо блокування податкових накладних платникам ПДВ; з часом започаткувала власну практику із включення та виключення компаній до ризикових платників податків тощо. Останнім яскравим прикладом нових дискреційних повноважень ДПС є Закон про внесення змін до Податкового кодексу України № 11084, яким створено окремий перелік платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства, відомий у ЗМІ як «клуб білого бізнесу». При цьому ДПС може на власний розсуд визначати, які платники податків будуть включені до переліку «добросовісних платників», а які фактично є порушниками податкового законодавства та потребують додаткового контролю [14].

Звичайно, такі напрямки податкової політики не забезпечують створення ефективного законодавства. Погоджуємося з К. Велленс, що податкова політика та податкове законодавство мають сприяти просуванню демократичних цінностей і норм, використовуватися для формування демократичних інститутів і практик.

Ефективне податкове законодавство формується із врахуванням принципів справедливості та демократичного розвитку, тобто врахування позиції громадян щодо різних законодавчих ініціатив [22, с. 1006].

Хоча юридична ефективність законодавства забезпечується якістю його змісту та досягненням мети правового регулювання, для ефективної реалізації податкового законодавства вкрай важливим є формування активного діалогу на рівні держава-суспільство та врахування позиції громадян щодо діючих норм та запланованих змін. Отже, соціальна ефективність податкового законодавства, яка визначає рівень його сприйняття та виконання у суспільстві, має враховуватися, як під час нормопроєктування, так і процесі реалізації податкового законодавства для досягнення досконалості його змісту.

6. Висновки

Проведене дослідження дозволяє сформулювати декілька важливих, на наше міркування, висновків.

Так, податкова політика виступає потужним інструментом забезпечення економічної стабільності держави, оскільки безпосередньо впливає на формування бюджетних надходжень, інвестиційний клімат, підприємницьку активність та соціально-економічний розвиток загалом.

Податкове законодавство України характеризується нестабільністю та частими змінами, що породжує серйозні виклики для бізнесу та інвесторів. Особливо значні трансформації відбулися з початком воєнного стану, що мало суперечливі наслідки для економічної стабільності: з одного боку, забезпечило підтримку бізнесу в складних умовах, з іншого – призвело до скорочення податкових надходжень та розширення можливостей для уникнення оподаткування.

Основними викликами та загрозами для економічної стабільності України, пов'язаними з трансформацією податкового законодавства, виступають нестабільність податкової системи, порушення принципу стабільності, нерівномірність розподілу податкового тягаря, розширення можливостей для ухилення від оподаткування, низький рівень податкової культури поряд із високим рівнем корупції у податковій сфері, неузгодженість податкової політики з іншими напрямами економічної політики, зростання обсягів податкового боргу.

Для забезпечення економічної стабільності України необхідно вдосконалити податкове законодавство шляхом (насамперед, але не виключно) гарантування його стабільності, гармонізації з нормами ЄС, оптимізації податкового навантаження, підвищення ефективності адміністрування податків, забезпечення рівності умов оподаткування, реформування спрощеної системи оподаткування, розвитку податкової культури та узгодження податкової політики з іншими напрямами економічної політики.

Таким чином, вплив змін у податковому законодавстві на економічну стабільність України є багатогранним і всеохоплюючим. Забезпечення стабільності, передбачуваності та справедливості податкової системи становить необхідну передумову для сталого економічного розвитку України, особливо в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Це вимагає системного підходу до реформування податкового законодавства, який має враховувати як нагальні потреби бізнесу, так і бюджетні вимоги, а також довгострокові цілі економічного розвитку.

Упровадження європейських стандартів у податкове законодавство України та забезпечення його стабільності сприятиме зростанню довіри між державою та платниками податків, що створить міцний фундамент для економічного відродження. Важливо розуміти, що трансформація податкової системи – це не одноразовий акт, а поступовий процес, який потребує ретельного планування, консультацій зі стейкхолдерами та постійного моніторингу ефективності впроваджених змін.

Подальші дослідження, на нашу гадку, доцільно спрямувати на розробку конкретних механізмів імплементації запропонованих рекомендацій, оцінку їхнього впливу на економіку та розробку дорожньої карти податкової реформи в контексті євроінтеграційних процесів та відбудови української економіки після завершення воєнного стану.

References

1. Babych, L. M., & Hoshovska, V. V. (2025). Formuvannia podatkovykh nadkhodzhen v systemi biudzhetiv Ukrainy [Formation of tax revenues in the budget system of Ukraine]. *Aktualni pytannia ekonomiky*, (1), 58–67. https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/402 (in Ukrainian)
2. Bielialov, T. E. (2024). Osoblyvosti formuvannia podatkovoi systemy Ukrainy v umovakh ekonomichnoi nestabilnosti [Peculiarities of formation of the tax system of Ukraine in conditions of economic instability]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, (19), 8–12. https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/2577 (in Ukrainian)
3. Bykov, I. O. (2023). Evoliutsiia natsionalnoi podatkovoi systemy v konteksti nablyzhennia podatkovoho zakonodavstva Ukrainy do standartiv Yevropeiskoho Soiuzu [Evolution of the national tax system in the context of approximation of Ukrainian tax legislation to European Union standards]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, (10), 380–383. https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/162 (in Ukrainian)

4. Desiatniuk, O., & Dmytriv, V. (2016). Stabilnist opodatkuvannia ta yii vplyv na ekonomichnyi rozvytok derzhavy [Taxation stability and its impact on the economic development of the state]. *Svit finansiv, 4*(49), 18–27. http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/7077 (in Ukrainian)
5. Dmytryk, O. O., Kotenko, A. M., & Smychok, Ye. V. (2019). Vplyv pryntsypiv podatkovoho zakonodavstva na vedennia biznesu v Ukraini [The influence of tax legislation principles on doing business in Ukraine]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky, 4*(31), 105–112. https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i31.190889 (in Ukrainian)
6. Honcharova, O. V. (2024). *Vdoskonalennia podatkovoho administruvannia na osnovi didzhytalizatsii (na prykladi Holovnoho upravlinnia DPS u Sumskii oblasti)* [Improvement of tax administration based on digitalization (on the example of the Main Department of State Tax Service in Sumy region)]. [Master's thesis, Sumy State University]. Sumy State University Repository. https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/98386 (in Ukrainian)
7. Horbatiuk, A. (2011). Ekonomichna bezpeka Ukrainy i suchasnyi mekhanizm podatkovoho rehuliuvannia pidpryiemnytskoi diialnosti [Economic security of Ukraine and the modern mechanism of tax regulation of entrepreneurial activity]. *Skhid*, (1), 51–54. http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/33679 (in Ukrainian)
8. Hrechko, A. V. (2013). Doslidzhennia vplyvu podatkovoho faktora na diialnist malykh pidpryiemstv v Ukraini [Research on the influence of the tax factor on the activities of small enterprises in Ukraine]. *Biznes Inform*, (10), 336–341. http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2013_10_61 (in Ukrainian)
9. Iliashenko, V. A. (2013). Podatkova polityka v systemi rehuliuvannia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku derzhavy [Tax policy in the system of regulation of socio-economic development of the state]. *Ekonomika ta derzhava*, (8), 22–24. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2013_8_7 (in Ukrainian)
10. Krysovatyi, A. I. (2006). *Podatkova polityka Ukrainy: kontseptualni zasady teorii ta praktyky* [Tax policy of Ukraine: conceptual principles of theory and practice] [Doctoral dissertation, Ternopil State Economic University]. DSpace at West Ukrainian National University. http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/1634 (in Ukrainian)
11. Krysovatyi, A. I., & Desiatniuk, O. M. (2006). *Podatkova systema* [Tax system]. Tsentr navchalnoi literatury. https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/41483 (in Ukrainian)
12. Lisovyi, H. O. (2016). Podatkova bezpeka Ukrainy: zahrozy ta ryzyky [Tax security of Ukraine: threats and risks]. *Forum prava*, (1), 162–168. http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2016_1_28 (in Ukrainian)
13. Lukianenko, I., & Sydorovych, M. (2014). *Biudzhetno-podatkova polityka Ukrainy: novi vyklyky* [Budgetary and tax policy of Ukraine: new challenges]. Tsentr uchbovoi literatury. https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/123456789/9092/1/Lukyanenko_Sydorovych.pdf (in Ukrainian)
14. Machulska, V. (July 30, 2024). Advokat rozpoviv, yaki ryzyky nese zakon Hetmantseva pro "klub biloho biznesu" ta choho chekaty pidpryiemtsiam [The lawyer told what risks the Hetmantsev law on the "white business club" carries and what entrepreneurs can expect]. *Finansovyi informator*. https://fin.informator.ua/uk/advokat-rozpoviv-yaki-riziki-nese-zakon-getmanceva-pro-klub-bilogo-biznesu-ta-chogo-chekati-pidpriyemcyam (in Ukrainian)
15. Marushchak, O. A. (2024). Aktualni pytannia harmonizatsii podatkovoho zakonodavstva Ukrainy do vymoh Yevropeiskoho Soiuzu [Actual issues of harmonization of tax legislation of Ukraine with the requirements of the European Union]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*, (6), 605–610. https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.99 (in Ukrainian)
16. Pasichnyi, M. D. (2016). Podatkova polityka Ukrainy v suchasnykh umovakh [Tax policy of Ukraine in modern conditions]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Ekonomika*, *21*(7(2), 123–128. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2016_21_7%282%29__28 (in Ukrainian)
17. Treshchov, M. (2024). Protydiia ukhyllenniu vid splaty podatkiv cherez modernizatsiiu sproshchenoi systemy opodatkuvannia v Ukraini [Counteraction to tax evasion through modernization of the simplified taxation system in Ukraine]. *Naukovyi visnyk: Derzhavne upravlinnia*, (16), 352–371. https://doi.org/10.61146/2663-7839.16.29 (in Ukrainian)
18. Tsymbaliuk, I. O. (2013). Podatkova bezpeka v systemi finansovoi bezpeky derzhavy [Tax security in the system of the state's financial security]. In O. V. Kendiukhov (Ed.), *Stratehichne upravlinnia natsionalnym ekonomichnym rozvytkom* [Strategic management of national economic development] (Vol. 1, pp. 13–23). Donetsk National Technical University. https://surl.lu/xzzpmx (in Ukrainian)
19. Varnalii, Z. (2018). Fiskalna polityka ta yii vplyv na rozvytok maloho i serednoho biznesu v Ukraini [Fiscal policy and its impact on the development of small and medium-sized businesses in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, (5), 76–96. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2018_5_4 (in Ukrainian)

20. Volokhov, O. S. (2024). Do pytannia vyznachennia poniattia “efektyvnist zakonodavstva” ta yoho vykorystannia [On the issue of defining the concept of "effectiveness of legislation" and its use]. *Aktualni problemy polityky*, (73), 25–30. https://doi.org/10.32782/app.v73.2024.3 (in Ukrainian)
21. Vykliuk, M. I., & Hresyk, V. V. (2013). Podatkova bezpeka: dualistychnist ekonomichnoi pryrody traktuvannia zmistu osnovnykh kharakterystyk [Tax security: dualistic nature of the economic nature of the interpretation of the content of the main characteristics]. *Innovatsiina ekonomika*, (5), 242–246. http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_5_62 (in Ukrainian)
22. Wallance, C. (2023). A democratic perspective on tax law. *Washington Law Review*, *98*(3), 947–1006. https://digitalcommons.law.uw.edu/wlr/vol98/iss3/7
23. Zalutska, N. S. (2019). Podatkova stabilnist yak nevidiemna skladova podatkovoi bezpeky derzhavy [Tax stability as an integral component of the state’s tax security]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, (2), 107–110. https://doi.org/10.36818/2071-4653-2019-2-20 (in Ukrainian)
24. Zeldina, O. (2017). Napriamy modernizatsii podatkovoi polityky Ukrainy [Directions for modernization of tax policy of Ukraine]. *Yurydychna Ukraina*, (2–3), 103–110. http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2017_2-3_15 (in Ukrainian)